

VALSTSVĪRS

ANATOLIJS GORBUNOVS

Kārina Pētersone, Ilze Būmane

821.174-94

Pe 776

Grāmata izdota ar Valsts Kultūrkapitāla fonda atbalstu

PRIEKŠVĀRDA VIETĀ

Valstsvīru Anatoliju Gorbunovu uz varas virsotni virzīja līdzciltību un ticība viņa godaprātam, kā arī bērnībā gūtā darba mīlestība un sirds gudrība. Komunisti viņā ieraudzīja to personības ideālu, kādu sludināja, taču nespēja īstenot ne sevī, ne citos, tāpēc vilka Anatoliju uz varas virsotni kā savējo. Kad atjēdzās, bija par vēlu.

Atklājās, ka Gorbunova personības kodols ir priesterība. Kāda pašā būtībā ir Anatolija dzīve, un tāpēc Latvijas liktenīgajā stundā viņš bija kopā ar mums.

Jānis Streičs

IEVADAM

Kārīna Pētersone

Gadu gaitā daudzi izdevēji ir uzrunājuši mani, piedāvājot izdot grāmatu par Anatoliju Gorbunovu. Taču šie piedāvājumi, lai cik labi domāti, vienmēr bija sastapuši pretestību no paša apraktāmā.

Kad Jānis Krēvics no LNT¹ izveidoja dokumentālo filmu, kurā Jānis Streičs sarunājas ar Anatoliju, viņi abi, zināmā mērā būdami novadnieki, bija turpinājuši sarunu un aizrunājušies līdz grāmatai. Jānis Streičs, kaldams dzelzi, kamēr tā karsta, zvanīja man. Norunājām, ka jāķeras pie darba. Pēc Jāņa ieteikuma aicinājām savā pulkā vēl vienu rakstītāju – žurnālisti, arī žurnāla “Lauku Dzīve” kādreizējo redaktori, Ilzi Būmani.

Kopīgi izrunājām grāmatas struktūru un vienojāmies, kurus Anatolija laikabiedrus mēģināsim satikt un iztaujāt. To abas ar Ilzi arī izdarījām. Jānis apņēmas rakstīt par Latgales laiku Anatolija dzīvē, par viņa bērnību, Ilze – par padomju gadiem, bet man piekrita Latvijas neatkarības atjaunošanas periods.

¹ LNT – Latvijas Neatkarīgā televīzija

Kamēr tikāties ar Anatolija līdzgaitniekiem, man pamazām krājās bagātīgs materiāls no intervijām, kurās Anatolijs gadu gājumā izvērsti stāstījis par savu darbu, piedzīvoto un pārdzīvoto. Kurās ticis arī tincināts par laiku, kad atradies padomju ideālu varā.

Kad Ilze bija apkopojusi kolēģu stāstīto, es sāku likt tam klāt Anatolija teikto kopā ar fona notikumiem, un veidojās interesants stāsta pavadciens, kas izved mūs cauri šī Latvijas valstsvīra dzīvei.

Jānim Streičam tikmēr pētījumu klāsts bija kļuvis tik apjomīgs, ka viņš ir iejuties Anatolija priekšteču un ģimenes locekļu tēlos un sācis rakstīt atsevišķu romānu par Latgali laiku griežos.

Ceru, ka mūsu dokumentāli veidotajā grāmatā jums būs saistoši vērot politika uzskatu attīstību, kas norisinājās tepat mūsu visu acu priekšā, sekojot noskaņojuma maiņai tautā. Reizēm ejot tam nopakaļ, reizumis vedot citus sev līdzi.

Varbūt grāmatā atradīsiet arī mazāk zināmas šķautnes tik populārā politikā raksturā un rīcībā. Un noteikti to, kas līdz šim palicis aiz kadra, – ka Anatolijs Gorbunovs vēlēšanās ir saņēmis visvairāk balsu no visu laiku Latvijas politiķiem, ka visilgāk un visaugstāk turējies popularitātes zenītā, ka viņam bija būtiska loma PSRS armijas izvešanas procesā, ka viņa paraksts ir ne tikai uz Latvijas Neatkarības atjaunošanas deklarācijas, bet arī uz dokumenta, ar kuru 1993. gadā visas trīs Baltijas valstis pieteica rietumvalstu vadītājiem savu vēlmi pievienoties Eiropas Kopienai (tagad – Eiropas Savienība).

Man nācās pieķerties arī pie interesantām epizodēm no atjaunotās Latvijas pirmo gadu diplomātijas vēstures. Tagad, kad par to publicēts tik daudz oficiālu materiālu, domāju, pienācis laiks arī dažam labam neoficiālākam stāstam.

Mēs ar nolūku esam izvairījušies no sava aprakstītā varoņa vērtējuma, esam ļāvuši runāt viņa līdzgaitniekiem, viņam pašam vai vienkārši notikumiem blīvā laika secībā.

Savādi bija tagad lasīt padomju laika runas. Pat tās, kuras tika teiktas Atmodas gados un toreiz šķita tik svaigas un patiesas pret laikmeta kanonu, nu, izrādās, ir jātulko mūsdienu valodā, lai jaunākā paaudze tās vispār varētu uztvert.

Bet visupirms katrs politiķis ir cilvēks. Kaut sasniedzis augstāko varas posteni savā zemē un ticis ar pasaules varenajiem, Anatolijs Gorbunovs vienmēr ir bijis vienkāršs, pat pieticīgs kā cilvēks. Apveltīts

ar pašironiju. Uzmanīgs pret otru. Nekad nav uzsvēris savu svarīgumu. Sapratis tos, kuriem klājas grūti.

Lai raksturotu Anatolija būtību, katrai nodaļai ir kāds moto. Tajos nevajadzētu meklēt nez kādus zemtekstus, drīzāk uztvert tos ar humoru, jo visbiežāk tie ir pantiņi, kurus viņš mēdza noskaitīt vai nodziedāt sevišķi kritiskos brīžos vai vienkārši tāpat, lai pasmaidītu par sevi vai par situāciju. Tā, piemēram, kad Augstākās Padomes laikā gāju viņa kabinetā ar kādiem svarīgiem dokumentiem, viņš dažkārt skandēja: “Lobs bej puika myusu Jezups...”

Noguruma vai vilšanās brīžos vienmēr bija krājumā kaut kas no Jeseņina vai romantiski sērīgās latviešu ziņģu klasikas. Bet reizēm kāds pavisam draisks fragments no padomju mantojuma. Reiz, piemēram, Anatolijam nācās pieskatīt mazmeitu Emīliju, kamēr abi vecāki slimnīcā gaidīja piedzimstam brālīti Jēkabu. Zvanu, klausulē atskan: “Держись, геолог, Крепись, геолог...”² Bet 2010. gadā, saņemot Cice-rona balvu, kuru piešķir Zinātņu akadēmija kopā ar Žurnālistu asociāciju, savu pateicības runu Anatolijs Gorbunovs pabeidz ar latgaliešu tautasdziesmas rindām:

“Vysi vieji mani pyuta,
Vysi ļaudis aprunoja.
Skaists es beju vieju pyusts,
Veļ skaistoks – aprunoits.”

Es gribētu šo grāmatu veltīt mūsu mazbērnu paaudzei kā liecību par skaisto un grūto Latvijas atjaunotnes sākumu.

Lai jums aizraujošs ceļojums laikā!

² Turies, ģeolog, Rūdies, ģeolog... (Krievu val. – šeit un turpmāk autore tulk.)

**“LAI DIEVS, KAS SAVU LABO
DARBU PIE TEVIS IR SĀCIS,
TURPINA TO TĀLĀK,” –
NOVĒLĒJUMA VĀRDI,
KURUS JAUNĀ PRIESTERA
ORDINĀCIJĀ SAKA BĪSKAPS.**

/Jānis Streičs/

TĒVU TĒVI LAIPAS META

Jānis Streičs. Kārīna Pētersone

ANATOLIJA GORBUNOVA SAKNES IR LATGALĒ. Gan viņa tēva, gan mātes senči tur dzīvojuši vairākās paaudzēs.

Anatolija vectēvs no tēva puses, izslavēts kalējs Kazimirs Gorbunovs (1887–1942) dzimis Pildas pagasta Silavos. Kazimirs kopā vēl ar trijiem zemniekiem 1930. gadā nopirka Juzefinovas muižu. Patiesības labad jāsaka, viņi nopirka ēku un to neatsavināmo zemes daļu 50 ha platībā, kas muižai bija atstāta pēc Zemes reformas. Tolaik Juzefinovas muiža bija celta no ķieģeļu stabiem un māla sienām. Zemi sadalīja četrās viensētās. Gorbunovu māju sauca “Dārziņi”, bet vietējie cilvēki šo vietu sauca par Juzefinovas Gorbunoviem. Tā kā tas bija muižas centrs, tad vieta ir skaista vēl mūsdienās.

Savā nepabeigtajā tēlojumā par Anatolija Gorbunova senču gaitām Jānis Streičs par Juzefinovu raksta: “Dižkungi zināja, kur celt savas mītnes: pilis vai ērberģus ar saimniecības ēkām un citām padarīšanām. Meklēja, līdz atrada, lai pašiem būtu prieks un balta skaudība tiem, kas ciemosies vai garām brauks. Arī Juzefinova vēl joprojām ir jauks Latgales nostūris. Bet te ir palicis tikai vārds un pati Dieva radītā vieta.

Benislavski ir sena poļu dzimta, kas Inflantijas vaivodijā uzradās XVII gadsimtā. Par savu ciltstēvu viņi uzskata Martinu Benislavski, kurš

Vecvecāku un vecāku fotogrāfiju ir pavisam maz. Saglabājušās tikai dažas. Te Anatolija vectēvs no tēva puses Kazimirs Gorbunovs, izslavēts kalējs, kurš smēdē darīja brīnumus. J. Streičs: “Neviens no šļahtiču dzimtas neiekaroja tādu slavu Juzefinovai, kādu izkala Kazimirs Gorbunovs.”

par nopelniem poļu-zviedru karā ieguva zemi Marienhauzenas stārstijā. (Tagadējā Bērzpils pagasta apvidū.) Šis ciltskoks deva Inflantijas katoļiem bīskapu Janu Benislavski, Polijai un Latgalei – dzejnieci Konstanci Benislavsku, bet tagadējai Pildas apkaimei – Juzefinovas muižu. Šo zemīti saviem mantiniekiem kādreiz iepirka Martina dēls Pēteris. Un vēlāk, kad Latvija kļuva par valsti, Juzefinovu no poļu muižnieces Olgas Benislavskas atpirka Pildas pagasta leģendārais kalējs Kazimirs Gorbunovs (kopā ar trim novadniekiem – K. P.).

Šodien gan no kungu laikiem nekas nav palicis pāri. Bet tad, kad brašais kalējs šim kalnam piekala savu sirdi, no tā pavērās skats uz tālēm ar ziliem siliem kā izlīdušiem no Pildas ezera... Muižas sējumu vidū kuplojās simtgadīgi ozoli, ceļi meta likumus gar pakalniem, starp kuriem vīdēja koku puduri un bērzu audzītes, rindās kārtojās būdeles zem salmu jumtiem, aiz tām kā svītrains deķis klājās zemnieku lauki, dalīti šņorēs. Un pie paša apvāršņa kā mirdzoša adata zaigoja Lielais Zurzu ezers.

Arī šo svētkoku vairs nav, jo pāri Latvijai gāja boļševiku laiki. No muižas laikiem ir palikušas tikai dažas liepas, kas iezīmē gatvi, kura veda uz parādes ieeju kungu mītnē, un dzīva vēl ir dvīņu liepa kā burts V, kas citkārt kalpo kā uzvaras zīme.”

Kazimirs par sievu apņēma Sofiju Gorbunovu (1893–1943) no Pildas pagasta “Gaiļiem”. Senāk uzvārds Gorbunovs Pildas pagastā bija plaši izplatīts. Pildas pagasta “Zurzos” ir Poļu Gorbunovu senkapi. Jānis Streičs: “Gorb ir kupris. Poliski – garb. Ir poļu Gorbunovi ar Poļu Gorbunovu kapiem Zurzos un ir Krievu Gorbunovi. Ir Gorbunu kalni. Tie sensenos laikos varēja būt Kupra kalni, kurus poļi pārkrustīja par Garbu, bet krievi – par Gorbunu kalniem.” Kartē saglabājies arī tāds vietvārds kā Poļu Garbūni.

Kazimira un Sofijas ģimenē piedzima divi dēli – Valerians (1917–1966) un Ādams. Anatolija tēva brāli vācieši Otrā pasaules kara laikā aizsūtīja uz Vāciju darbos. Karam beidzoties, Ādams atradās angļu zonā un izceļoja uz Angliju.

Jānis Streičs: “Liela loma Anatolija dzīvē ir vectēvam Kazimiram, izslavētam kalējam. Neviena no šļahtiču Benislavsku dzimtas neiekaroja tādu slavu Juzefinovai, kādu izkala Kazimirs Gorbunovs. Nepārspējamais dzelzs lietu brīnumdaris, kurš paveica to, kas, likās, nav pa spēkam nevienam. Jau ar to vien, ka apkalt zirgus pie viņa veda no tālienes, tālu skanēja Kazimira, Juzefinovas kalēja slava.

Vecmāmiņa Sofija bērniņā (priekšplānā, centrā) kopā ar savu ģimeni. Augšā kreisajā pusē viņas tēvs, zemāk vectēvs, labā pusē vecmāte. “Vecmāmiņas brālis Jānis dzīvoja “Gaiļos”. Atmiņā palikusi mielošanās ar pienu un medu, jo Jānis turējis bites.”

Bez kalēja amata viņa sirdslieta bija zirgi, kuru veselību un kopšanu Kazimirs pārzināja tikpat kā diplomēts vetārsts. Zemnieki, izgājuši viensētās, sāka pieņemties varēšanā. Dažam labam vairs nepietika ar vienu zirgeli. Zirgi bija vajadzīgi armijai, un Kazimiru aicināja uz kavalēristu vienībām tos apkalt. Latgalē zēla un vairojās rikšotāju sacīkstes. Tanīs piedalījās arī Kazimirs pats. Bet pāri visam krietnajam viņš bija dzīves svinētājs kā Raiņa Uldis, kurš dzēra, spēku dzesēdams. Draudzības vārdā! Nekad uz bēdām! Tikai priekam!

Diemžēl, kā ikvienai izcilībai, arī viņam bija skaugi un naidnieki. Kāpēc un kas piekāva Kazimiru līdz nāvei, palika nenoskaidrots, jo bija 1942. gads, vācu okupācijas laiks. Drēgnā novembra naktī zirgs pārveda mājās jau mirušu saimnieku. Kalējs atstāja Juzefinovu pirms laika. Piecdesmit četri gadi tādām vīram bija pats briedums. Mazdēlam Toļam vēl nebija gadiņš, jo viņš piedzima tā paša gada 10. februārī. Taču Anatolijs vectēvu atceras kā dzīvu. Neticami! To panāca mammas stāstījums par vīratēva trako dabu.

Gadījās, ka ne viņa, ne vecmāmuļa nevarējušas nomierināt rau-došo mazuli. Ņēmušas rokās un ucinājušas te viena, te otra. Dziedājusi gan mamma, gan vecāmāte, pat tēvs ņēmis ķepās un dudinājis savu dziedamo. Viss velti. Un tad vectēvs esot nikni rāvis mazdēlu no dēla Valeriana rokām un jozis uz smēdi, kur, aizkrampējies durvis no iekšpuses, ieriktēja zīdaiņi tā, lai tas varētu redzēt, ko viņš darīs tālāk. Tad uzpūta ēzi, nokarsēja dzelzi un sāka kalt. No dzelzs lēca dzirksteles. Lakta zvanīja, zvaigznes šķīda uz visām pusēm. Vectēvs sajūsmā zviēda. Durvis rībināja pārbiedētie vecāki. Bet vectēvs kala, smējās kā negudrs un kala, un kala sava mazdēla nākotni. Toļa būs kalējs tāpat kā viņa dēls Valerians, viņš to iemācīs. Puikam ir ķēriens uz to. Re, kā apklusā, re, kā skatās uz ugunīm, smaida, un acīs dzirksteļo zvaigznes.”

Anatolija tēvs Valerians tik tiešām mantoja kalēja amatu un godam aizstāja savu tēvu. Valerians apprecējās ar Aleksandrinu (pēc pases – Aleksandru) Mekšs (1916–2005), un viņu ģimenē piedzima divi dēli – Anatolijs (10.02.1942.) un Staņislavs (dz. 1943. g.), kurš neilgi pēc dzimšanas mira.

Tēvs Valerians jaunībā (vidū) kopā ar draugiem

Tēva brālis Ādams vēl Latvijā

Juzefinova, kādreizējā “Dārziņu” māju vieta. J. Streičs: “Vēlāk, dzīvojot citā debesu pusē, Anatolijs atcerējās Juzefinovu kā Dieva un dabas mistēriju.”

“Anatolija vectēvs no mātes puses, Aloizs Mekšs, ir cēlies no Pildas igauņiem jeb luciem.” Helēna un Aloizs Mekši

Mātes vecāku mājas Inkinos, kur Anatolijam ļoti patīcis dzīvoties. Tur valdījusi liela kārtība, rīmtums.

MĀTES ALEKSANDRINAS ĢIMENE nāk no Inkiniem – turpat netālu. Anatolija vectēvs no mātes puses Aloizs Mekšs ir cēlies no Pildas igauņiem jeb luciem. Vecmāmiņu sauca Helēna (dz. Rimša). Aloizs bija izcili kārtīgs un ļoti strādīgs zemnieks, kuram piederēja ap 30 ha zemes. Viņš Inkinu ciemā uzbūvēja māju un dažādas saimniecības ēkas, kuras stāv tur vēl šodien. Atšķirībā no Gorbunoviem vectēvs Aloizs un viņa ģimene bija ļoti ticīgi cilvēki, regulāri apmeklēja dievkalpojumus Pildas baznīcā, kur Aloizs arī kalpoja; katru vakaru mājās lūdās, ievēroja gavēņus (ēda vārītus kartupeļus ar linsēklu eļļu).

Stāsta Jānis Streičs: “Arī pa mātes līniju Anatolijs ir katolis, kas cara laikos bija Vitebskas guberņas latviešu apzīmējums. Kaut viņa māmulīte bija igauņiete no Inkiniem. Jābrīnās – šie igauņi ir dedzīgi katoļi. Anatolija vectēvs uzticīgi kalpoja baznīcai kā mācītāja palīgs un saimniecības pārzinis, zakristians, un darīja to bez maksas, jo pirms kara skaitījās turīgs vīrs ar kuplu saimi. Blakus vecākiem pie pusdienu galda sēdās četri dēli, piecas meitas. Arī zemes piederēja vairāk nekā kaimiņiem. Trīsdesmit hektāri pirmskara Latgales pieticībā bija daudz.

Boļševiku okupācijas gadi sāpīgi skāra viņa saimi. Trīs dēlus aizdzina karot Sarkanajā armijā. Divi no viņiem krita, trešais kļuva invalīds. Kolhozi izpostīja saimniecību, bet Aloizs darīja visu, lai tas, kas palika, būtu godam kopts un turēts. Arī baznīcai kalpoja, piesaistot dievkalpojumiem mazdēlu Anatoliju kā ministrantu jau no piecu gadu vecuma. Viņa māja Inkinu ciemā varētu būt pielīdzināma teiksmainajām Baltajām mājām “Sūnu ciema zēnos”, tikai ar to atšķirību, ka Aloiza namā un saimniecībā bija jūtama gaiša un miera pilna Dieva klātbūtne.

Arī viņš pats bija neikdienišķa personība, izceļoties starp zemniekiem ar sakoptību, iejūtību un vērību pret ikvienu, ar dzīves gudrību un dievbijību, kas bija patiesa līdz sirds dziļumiem. Un, lai ko viņš darītu laukā, dārzā, kūtī, lai kādas drēbes uzvilktu mugurā, cauri tām mirdzēja zakristiana baltā komža, virsvalks, ko uzvelk, kalpojot Sv. Misei. Pēc daudziem gadiem, kad mazais Pildas baznīcas ministrants Toļa nu jau kā valstsvīrs ieradās dzimtajā pusē uz kapusvētkiem, radiniece no Gaiļu ciema, saķērusi viņu aiz piedurknes, čukstēja: “Mīļo Toļik, par visu, ko tu dzīvē sasniedzis, kas tu esi, tev jāpateicas savam vectēvam.” Viņa pamāja uz kapu, kur Dieva mierā dus Ludzas igauņis Aloizs Mekšs.”

Jānis Streičs turpina: “Izcils kalējs bija arī Anatolija tēvs Valerians, tikai nebija tāds trakulis un nebēdnieks. Redzams, radu būšana ar

Aleksandrina meitenes gados

“Anatolija mamma bija ļoti izskatīga sieviete. Ļoti izturēta, arvien mierīga, nekad neklaigāja. Vienmēr bija patīkami ģērbusies.”

Aleksandrina (no labās) ar mātes māsu Bronislavu

Aleksandrina (no labās) ar māsu un draudzeni Rīgā

“Vasaras beigās kaimiņu bērni posās uz skolu, un es, vēl sešgadīgs, aizgāju viņiem līdz. Skola ir blakus baznīcai, kur svētdienās Toļa baltā komžā, pieglaustiem matiņiem kā ministrants piepalīdz vec-tēvam un baznīkungam celebrēt Svēto Misi.” Ņukšu skola un Pildas baznīca

Mekšu Aloiza saimi bija nesusi svētību, jo sievas Aleksandrinas brāļi un māsas lielākos lauku darbos vienmēr bija klāt, lai Valerians varētu strādāt smēdē.

Trāģiski negaidīti (pēc Kazimira nogalināšanas – K. P.) viņam un Aleksandrīnai vajadzēja pārņemt visu saimniecību. Valeriana māte Sofija no sirdsēstiem mira pāris nedēļu pēc vīra nāves. Tikai četrdesmit gadu vecumā. Viņai sekoja Kazimira māte Zuzanna, līdz pēdējam darbīga, gādīga un satīcīga. Valeriana brāļi Ādamu vācieši savervēja darba dienestā, solot uzņemšanu Latvijas Universitātē. Un tā gada laikā Valerianam un Aleksandrīnai uzgūlās atbildība par māju, zemi, lopiem, iztikšanu un arī par Juzefinovas labo slavu, kas turpmāk būs jākaldina Valerianam. Pirmdzimtajam Anatolijam i gads vēl nebija.

Viņi turējās gods godam un, neskatoties uz vācu laika nodokļiem, dzīvoja pārtikuši. Dievs dāvāja abiem otro dēlu, bet ātri vien aizsaucā pie sevis. Bija kara laiks, un zemnieku veselība tikai Dieva ziņā, jo Ludzas izcilo ārstu Samuīlu Gurēviču fašisti nobendēja jau 1941. gada nogalē.

Kā tēva Kazimira laikos, neskatoties uz okupāciju, kaimiņi pulcējās Juzefinovā, lai svinētu Jāņus, jo kalns atklāja burvīgu Latgales ainavu. Lieldienās Valerians uzriktēja tēva meistarotās šūpoles, kas bija izturīgas un drošas. Aizgavēnī te izskatījās kā tirgū. Lielie un mazie lidenājās no kalna uz slēpēm, bērnu ragaviņām, lielajām tēva taisītajām ragavām ar platformu siena vešanai, lai vairāki sakāptu virsū. Drāzās lejā, gāzās, kūleņoja, spiedza un smējās. Bet naktīs jau varēja dzirdēt, kā no austrumiem tuvojās fronte. Daudziem puīšiem četrdesmit ceturtā gada Jāņi bija pēdējie.

Vācieši atkāpās, aizkavējoties Rundēnu nocietinājumos. Juzefinova drebēja nāves briesmās, jo pāri klājās abu armiju savstarpējās apšaudes ugunis. Tiklīdz sarkanie ieņēma Ludzu, tā kļuva par Padomju Latvijas galvaspilsētu ar Maskavā izperinātu valdību, boļševiku kundzību un pakļautību Sarkanās armijas virspavēlniecībai. Jau pirmajās okupācijas dienās nežēlīgi tika vākti papildspēki “atbrīvotāju” armijai, neņemot vērā ne ģimenes stāvokli, ne lietderību aizmugures saimniecībā. Tos, kas slēpās, gaidīja kara tribunāls ar augstāko soda mēru – nošaušanu.

Kaut arī Valerians Gorbunovs bija vienīgais ģimenes apgādnieks, bērnam tikai divi ar pus gadiņi, ražas novākšanu gaidīja 12 hektāri zemes, ganībās un kūtīs mājlopi prasīja barību un kopšanu un galvenais –

pagasta lauksaimniekiem nepieciešami kalēja pakalpojumi, viņu aizdzina karot. No Aloiza Mekša kuplās saimes izrāva trīs dēlus. Valerianu vēl izdzina uz apmācībām Balvos, bet viņa sievas brālīšus – tiešā ceļā uz fronti pie Polijas robežas.

Aleksandrinas izmisums nav aprakstāms. Zirga pajūgā viņa devās bīstamā odisejā uz Balviem, lai tiktos ar vīru. Ceļš veda gar robežu. No Krievijas uz Latgali klīda izbadējušos sievu un bērnu bari, apkārt klejoja bandīti, kas uzdevās par sarkanajiem, un sarkanie paši nebija labāki, nekaunīgi, uzmācīgi. Lauki un mežmalas nosētas ar mīnām, kas rāva gaisā ganiņus, sēņotājas, arī pašus sapierus. Ceļojums bija baiss, to jaunā sieviete aptvēra, tikai atgriezoties mājās, vīru Balvos nesatikusī, jo mobilizētie jau bija aizsūtīti uz fronti. Pāris dienu pagāja kā drudzī, pieminot briesmas, no kurām, pateicoties lūgšanām, tika glābta. Notikušais stiprināja paļāvību uz Dievu, un viņa ķērās pie darbiem, kādus vēl nesen veica vīrs, viņa brālis un vīratēvs. Spēki ātri izsīka. Sāpēja tulznainās rokas, no rītiem cēlās ar mokām. Glāba tēva saime, braucot palīgā novākt ražu. Māsas vīriešu smagajos darbos gāja līdzās tēvam un brālītim Stasikam.

Kaut arī Aleksandrina bija sarkanarmieša sieva un mājās mazs bērns, viņai tika uzlikti bargi nodokļi, brauksana šķūtīs un parakstīšanās uz valsts aizņēmumu. Aloizs Mekšs devās uz Ludzu pie augstākās priekšniecības pēc taisnības, jo viņa znots un trīs dēli karoja Sarkanajā armijā. Zakristiana stāja, takts un valoda veica brīnumu. Viņš tika uzklausīts. Ne jau visur sēdēja akli bezdievji. Sekretāre, atraitnes Konstances meita, pirms kara piedalījās Pildas baznīcas procesijās. Viņa uzrakstīja, kam pienākas, pieteica vizītes, un šķūtīs tika samazinātas līdz minimumam.

Nākamā gada aprīlī pēc kontūzijas kaujās pie Blīdenes Valerians Gorbunovs atgriezās mājās. Pamazām atlaba. Varēja stāties pie laktas. Bet tad vienā rudens naktī Juzefinovā ieradās bruņoti vīri maskās, iespundēja Valerianu un sievu pagrabā. Mazais Toļa gulēja. Ļaundari aizveda zirgus un zirglietas, kas kopš tēva laikiem bija izcilas un vairumā. Iztīrīja klēti, gaļas krājumus un paņēma visu, kas tīnēs un skapjos, pilnos ar drēbēm, segām un audumiem. Arī smalkos traukus un, protams, naudu, cik nu bija sakrāts. Vajadzēja visu sākt gluži vai no jauna. Bez zirga, labības un tikpat kā plikiem. Valerians jutās satriekts, izsists no sliedēm, arī kontūzija darīja savu. Taču Aleksandrina gluži vai pamodās

jaunā atklāsmē – savaldīga, miera un apņēmības pilna. Viņa izrādījās stiprāka. Spēku deva ticība un pašlūgība Dievam. Valerians tikai pēc laika atguva dzīvotgribu, un smēde ieskanējās no jauna. Bija jāapstrādā zeme. Bija govys, aitas, sivēni un vistas. Un atkal palīdzēja Aleksandrinas tēvs ar zirgu, palīdzēja radi un kaimiņi.

VĒLĀK, DZĪVOJOT CITĀ debesu pusē tuvu Rīgai, Mārupē, Anatolijs atcerējās Juzefinovu kā Dieva un dabas mistēriju ar Pildas baznīcas zvaniem, un, kad tie klusēja, zvanīja tēva smēde. Lauku vīri te pulcējās ar savām rūpēm, un tēvs bija tas, kas tās noņēma, dāvājot prieku par lietām un darbarīkiem, ko tikai viņš prata izkalt. Te nemirstīgs vīru valodās dullojās un gāza podus vectēvs Kazimirs. Ne vella nebijās. Vinnēja derībās, kas spēku un izturību prasīja. Un kala brīnumus. Pat pušu pārlauztu dzelzs asi esot kopā savienojis, ka izskatījusies kā jauna. Kungu kariatēm un muižu vārtiem tādas dzelzs vinjetes kala, ka brīnījās viesi no Petrogradas un pasūtīja arī sev. Vectēva smēdē kaltie lemeši grieza mālaino zemi kā sviestu, izkaptis pašas gāja uz priekšu, ka spēj tik plāvējs rokas vicināt, un zarainie bērzu blukēni plīsuši pušu no Kazimira kaltā cirvja pieskāriena. Zemnieki līdz ar savām vajadzībām uz smēdi atveda savu pieredzi ar veiksmēm un neveiksmēm. Ar ziņām par notikumiem pasaulē. Tēva smēde Toļam kļuva dzīves skola līdzās baznīcai un Ņukšu pamatskolai.”